

Mariola Olejniczak

Jubileuszowy rok 2016 : rok poszukiwań odpowiedzi na pytania fundamentalne

---

Studia Lednickie 15, 113-123

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Jubileuszowy rok 2016. Rok poszukiwań odpowiedzi na pytania fundamentalne

---

W roku 2016, będącym rokiem jubileuszu 1050-lecia chrztu Polski, wiele instytucji i ośrodków kultury ciężar swych działań przeniósł na przypomnienie wydarzenia sprzed ponad tysiąca lat, wydarzenia, które należy określać jako jedno z najważniejszych w naszej historii. Decyzja o przyjęciu chrztu przez Mieszka I miała bowiem istotne znaczenie nie tylko dla procesu jednoczenia plemion polskich pod wodzą Piastów, ale i kształtowania się chrześcijańskiej — a więc tym samym europejskiej — tożsamości.

W związku z obchodami Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy zaplanowało na rok 2016 wiele działań odnoszących się do tego wydarzenia. 8 kwietnia otwarte zostały dwie wystawy: *Narodziny dzwonu Mieszka I i Dobrawy i Okruchy świętości. Relikwie Drzewa Krzyża Świętego. Stauroteka z Ostrowa Lednickiego*. Ta druga wystawa prezentowała jeden z najcenniejszych zabytków muzeum — relikwiarz służący do przechowywania drzazg z krzyża, na którym ukrzyżowano Chrystusa. Ekspozycja w całym swym założeniu przybliża okoliczności powstania tradycji tworzenia relikwii. 14 kwietnia, a więc w dzień przyjmowany za dokładną datę przyjęcia chrztu przez Mieszka I, w kaplicy pałacowej na Ostrowie Lednickim celebrowana była uroczysta liturgia jubileuszowa, w czasie której po raz pierwszy zabrzmiał specjalnie na tę okazję odlany dzwon o nazwie Mieszko i Dobrawa.

W tak ważnym roku ranga Ostrowa Lednickiego, który już w 1994 roku został określony mianem Pomnika Historii, jeszcze mocniej wzrosła. Ta wyjątkowa przestrzeń, gdzie znajdują się okazałe pozostałości grodu i ruin, w których już 25 lat temu odkryto dwa bliźniacze baseny chrzcielne, wzbudza ciągłe zainteresowanie badaczy, naukowców i turystów. Od tego roku wszyscy przybyli na Ostrów mieli okazję oglądać kopię jednego z basenów. Wśród innych działań milenijnych kierowanych bezpośrednio do rodzin z dziećmi na uwagę zasługiwał cykl kilku imprez plenerowych pt. *Circa 966*, które odbywały się od czerwca do września. W czasie tych spotkań poszukiwaliśmy odpowiedzi na ważne pytania dotyczące tego, co działo się w państwie Piastów na moment przed przyjęciem chrztu. Co zmieniło się po symbolicznej dacie 14 kwietnia 966? Dla dorosłych przygotowane były

panele dyskusyjne, w których mógł wziąć udział każdy chętny. Młodzieży i dzieciom zaproponowano natomiast liczne warsztaty zarówno odnoszące się bezpośrednio do tematyki chrztu Mieszka I, jak i takie, w których udział w atrakcyjny sposób przybliżał życie codzienne mieszkańców grodu. Przybyli mogli poznać tajniki budowy drewnianych mostów i zasady konstruowania budowli średniowiecznych, sprawdzali, czy kuchnia średniowieczna była faktycznie smaczna i zdrowa, próbując samodzielnie przyrządzić drobne potrawy sprzed wieków, mierzyli się z trudnym zadaniem, jakim była nauka średniowiecznej kaligrafii. Miłośnicy mody mogli przymierzyć stroje średniowieczne, oceniając, czy były wygodne i praktyczne, oraz poznawali wyroby biżuteryjne z dawnych wieków. Spotkania te były przygotowane tak, aby osiągnąć konkretny cel — dostarczyć przybyłym argumentów, dzięki którym Ostrów Lednicki można uznać za najbardziej prawdopodobne miejsce symbolicznego Chrztu Polski.

Podobny cel miały również programy edukacyjne, tzw. programy milenijne kierowane do dzieci i młodzieży na wszystkich poziomach nauczania, które zostały przygotowane również specjalnie na rok jubileuszowy. Cele ogólne zajęć wynikały bezpośrednio z podstawy programowej poszczególnych przedmiotów, w wielu przypadkach jednak zostały wzbogacone o elementy wynikające ze specyfiki miejsca, jakim jest Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, i jego zbiorów. Jak wyglądał specjalny „program milenijny” przygotowany przez Dział Edukacji Muzealnej? Spotkania te składały się z trzech aktywizujących programów edukacyjnych.

Pierwszy program nosił tytuł *Poznajemy zasady wznoszenia budowli średniowiecznych*. Wiadome jest, że średniowieczni budowniczy, wznosząc zamki, kaplice, kościoły i inne budowle, wykorzystywali podstawowe zasady geometrii, operując prostymi figurami takimi jak: kwadrat, trójkąt, prostokąt czy koło. Budowlami, które zostały zbudowane w taki właśnie sposób, były kamienne obiekty z Ostrowa Lednickiego (prostokątny pałac i kaplica wzniesiona na planie krzyża greckiego). Dzięki temu programowi uczniowie poznawali uniwersalne zasady konstruowania planów budowli, mając przy tym wyjątkową okazję, by wcielić się w rolę średniowiecznych architektów, wykreślając plan kaplicy pałacowej w skali 1 : 4. W trakcie tych działań uczestnicy nabywali umiejętności praktycznego wykorzystywania podstawowych zasad geometrii, posługując się przy tym tylko sznurkiem i kredą. Na wytyczonym rzucie budowli, posługując się wcześniej przygotowanymi przez edukatorów planami, budowali z wielkich klocków model kaplicy, rozumiejąc już, dlaczego miała ona taką a nie inną formę. Pod koniec we wnętrzu kaplicy umieszczony zostawał zarys basenów chrzcielnych, co umożliwiało uczniom zapoznanie się z symboliką i znaczeniem formy budowli sakralnych. Elementem kończącym program było zastosowanie minidramy do przeprowadzenia prezentacji liturgii chrztu z czasów Mieszka I.

Aktywna forma całości zajęć zachęcała młodzież do śmiałego zadawania pytań a tym samym samodzielnego tworzenia hipotez. W czasie takiego spotkania edukator był tylko pewnego rodzaju partnerem zwracającym uwagę na najważniejsze zagadnienia i dającym wskazówki, które miały pomóc w wykonaniu zadania.

Jak budowano mosty w średniowieczu to kolejny program, który poświęcony został drewnianym mostom, jakie kiedyś łączyły Ostrów Lednicki ze stałym lądem; były to wówczas jedne z najdłuższych takich konstrukcji wzniesionych w średniowiecznej Europie. W trakcie zajęć uczestnicy dowiadywali się, jak wielkim wyzwaniem była ta inwestycja. Samodzielnie — na podstawie wcześniej przedstawionych im zagadnień i zasad — konstruowali model kilku przęseł mostu w skali 1 : 4. W ten sposób w wyniku czynnego uczestnictwa młodzież nabywała wiedzę dotyczącą budowy mostów, a także zapoznawała się z różnymi koncepcjami dotyczącymi ich stawiania w Europie na przestrzeni wieków. Samodzielna budowa była pretekstem do rozważań nad trudną sztuką stawiania tego typu konstrukcji, ale również okazją do integracji i nauki pracy w zespole. Uczniowie do pewnych rozwiązań musieli dochodzić sami, przy niewielkiej pomocy edukatorów, wspierając się wzajemnie. Zajęciom tym towarzyszył pokaz kopii zabytków stanowiących zbiór przedmiotów, których oryginały zostały odnalezione na dnie jeziora. To działanie dostarczało uczestnikom pretekstu do dyskusji nad takimi zagadnieniami jak: życie codzienne w średniowiecznym grodzie, obronność itp. Poza tym zajęcia przygotowane zostały tak, by uczniowie w czasie ich trwania podejmowali próbę odpowiedzi na dwa bardzo intrygujące pytania: dlaczego na wyspę prowadziły aż dwa mosty i czy zbieżność czasu ich budowy, czyli lata 964–965, z datą chrztu księcia Mieszka I to przypadek.

Trzeci program pakietu milenijnego: *Ostrów Lednicki — chrzcielnica narodowa* poświęcony został próbie odtworzenia samego rytu chrztu, jaki mógł być sprawowany na Ostrowie Lednickim. Zajęcia te prowadzone były z wykorzystaniem kamienną kopii jednego z basenów chrzcielnych, wykonanej w skali 1 : 2. W sytuacji braku możliwości pokazania oryginału kopia ta okazała się niezwykle pomocna szczególnie w pracy z młodszymi klasami. Wykorzystując kamienną reprodukcję basenu oraz źródła ikonograficzne i pisane, staraliśmy się znaleźć odpowiedzi na pytania typu: jak mógł wyglądać chrzest Mieszka I? W jaki sposób należało się do niego przygotować? Jak przebiegały nauki przedchrzcielne i jak były one przyjmowane przez naszych pogańskich przodków.

W czasie tych zajęć staraliśmy się nakłonić młodzież do rozważań nad takimi zagadnieniami jak: celowość stawiania dwóch basenów na przykładzie Ostrowa Lednickiego, postrzeganie chrztu jako decyzji politycznej czy raczej religijnej, różnice w ceremonii chrzcielnej na przestrzeni wieków czy wpływ chrześcijaństwa na życie społeczne naszych przodków¹.

Zakończeniem działań „pakietu milenijnego”, który w zależności od poziomu nauczania trwał od 1,5 do 2 godzin, była debata w demokratycznej przestrzeni, jaką zapewnia siedzisko w kształcie widowni teatru greckiego. Zachęcaliśmy uczestników do nieskrępowanego, niepodlegającego ocenie wyrażenia swoich odczuć i prezentacji wniosków, które powinny pojawić się w wyniku konfrontacji informacji przekazanych we wszystkich programach. Zaobserwowaliśmy, że im większa była

¹ Więcej opisów zajęć można znaleźć na stronie www.lednica.pl w zakładce edukacja.

swoboda w prowadzeniu poszczególnych programów, tym łatwiej udawało się namówić (szczególnie starsze klasy) do „burzy mózgów” odnoszącej się do takich zagadnień jak okoliczności i skutki chrztu Mieszka I².

W ostatnich latach zaobserwowaliśmy wzrost zainteresowania naszą instytucją ze strony osób z dysfunkcją wzroku. Specjalnie z myślą o nich w tym szczególnym roku zaprojektowaliśmy i dostosowaliśmy kilka programów edukacyjnych: *Początki chrześcijaństwa na Ostrowie Lednickim, Ostrów Lednicki — chrzcielnica narodowa, Pałac i kaplica na Ostrowie Lednickim — tajemnice wyspy władców, Skrzynia pełna skarbów czy śmieci? Historia przedmiotów sprzed 1000 lat*. W czasie tych zajęć korzystaliśmy ze specjalnych pomocy dydaktycznych, które pomagają osobom niewidzącym i słabowidzącym lepiej zrozumieć rzeczywistość, a niejednokrotnie również odnaleźć się w przestrzeni. Są to tyflografiki (*graficzne odwzorowanie i przedstawienie rzeczywistości przy zastosowaniu skali i proporcji w sposób dostępny dotykowo*³), makiety i repliki najcenniejszych zabytków: stauroteki, grzebień liturgicznego, srebrnego naszyjnika z kaptorgami i zawieszka krzyżowata, pierścieni, sygnetów, zausznic oraz mieczy, toporów, włóczni i wielu innych wyrobów z kości i drewna, a także ceramiki. Znakomitą pomocą, która przydawała się zarówno osobom z dysfunkcją wzroku, jak i pełnosprawnym zwiedzającym, była specjalnie przygotowana makietka, wykonana w skali 1 : 25 metodą druku 3D, przedstawiająca pałac z kaplicą. Jej konstrukcja składa się z pięciu elementów pokazujących każdy etap rozwoju budowli. Została wykonana z tworzywa sztucznego, dzięki czemu umożliwia dotykanie, pozwalając w pełni zrozumieć założenia architektoniczne i relacje przestrzenne zachodzące między pałacem i kaplicą.

Warto wspomnieć, że działania edukacyjne — zarówno te zupełnie nowe, jak i te sprzed kilku już sezonów — prowadzimy, odwołując się do koncepcji mówiącej o tym, że: *tylko poznając przeszłość, zrozumiemy terażniejszość i będziemy potrafili kreować przyszłość*⁴. Koncepcja ta wpisuje się w system dydaktyki progresywnej, której głównym założeniem jest pobudzenie podopiecznych do aktywności przez zajęcia praktyczne, aby łączyć teorię z praktyką a poznanie z wiedzą⁵. Działamy tak,

---

² M. Olejniczak, *Wizyta w Muzeum. Emocjonalno-intelektualna podróż od transferu wiedzy do kreacji* [w:] „Powtórka przed...” X Spotkanie z historią dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Informator Instytut Historii UAM, red. J. Dobosz, D. Konieczka-Śliwińska, Poznań 2016, s. 95–105.

³ *ABC Gość niepełnosprawny w muzeum*, red. R. Pasieczny, NIMOZ, Warszawa 2013, s. 81.

⁴ Całość programu edukacyjnego przygotowanego w myśl tej koncepcji zaprezentowano w czasie zorganizowanej przez MPP na Lednicy „I Konferencji dla nauczycieli”, która odbyła się 11 kwietnia 2013 roku w Auli Audytoryjnej Instytutu Kultury Europejskiej w Gnieźnie. Zob. M. Olejniczak, *Program edukacyjny Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy „Poznać przeszłość — zrozumieć terażniejszość — kreować przyszłość”*, „Przegląd Wielkopolski”, 2014, nr 4, s. 59–61. Program został wyróżniony w konkursie Fundacji Muzeów Wielkopolskich na najwybitniejsze wydarzenie muzealne roku *Izabella* w roku 2012.

⁵ Według myśli Johna Deweya (1859–1952) — amerykańskiego pedagoga, socjologa, filozofa i psychologa, jednego z głównych przedstawicieli amerykańskiego funkcjonalizmu w psychologii, współtwórcy pragmatyzmu w filozofii oraz autora jego odmiany zwanej instrumenta-

wierząc, że ten rodzaj zajęć najskuteczniej kształtuje intelekt, zachęca do współpracy i współdziałania. Większość proponowanych przez nas programów, w tym i „programy milenijne”, oparliśmy na metodach aktywizujących. Oznacza to, że w czasie zajęć nasi podopieczni napotykali na różnego typu problemy, których rozwiązanie wymagało uważnej obserwacji i dyskusji. W czasie zajęć wykorzystywaliśmy minidramy w celu pełniejszego zrozumienia i poznania danego zagadnienia przez uczestników oraz by pozwolić im na chwilę swobodnej ekspresji. Inicjowaliśmy sytuacje, w których nasi goście doświadczali poczucia sprawstwa — to, że samodzielnie coś robią, tworzą, wpływało na poczucie ich wartości. Współpraca, do jakiej skłanialiśmy, przebiegała nie tylko między dziećmi, ale również między dziećmi i edukatorami (prowadzącymi). Wszystkie działania, które podejmowano w czasie rozwiązywania problemów, prowadziły do pojawienia się refleksji, a te z kolei pozwalały pobudzić młodych ludzi do weryfikacji hipotez, zastanowienia się nie tylko nad tym, jak coś wygląda, ale jak powstało, po co, jak to się stało, do czego to zmierza.

Jako młodzi edukatorzy wierzymy, że dzięki prowadzeniu edukacji w duchu konstruktywizmu dajemy szansę na kształcenie człowieka twórczego, samodzielnego w myśleniu, refleksyjnego — jednym słowem wielowymiarowego. Jesteśmy przekonani, że: *W uczeniu się ważniejszy aniżeli ostateczny efekt w postaci zasobu wiedzy i wymiernych osiągnięć dziecka staje się sam proces uczenia się — refleksja, interpretacja, dochodzenie do prawdy, rozwiązywanie problemów. W myśl poglądów Brunera jednostka sama ma sprawować kontrolę nad własną aktywnością poznawczą, lecz jednocześnie swoje zadania ma realizować w grupie rówieśniczej, we wspólnocie osób uczących się. Zachowuje w ten sposób zarówno własną indywidualność, jak i tożsamość kulturową*⁶. Dla nas edukacja muzealna to nie tylko przekazywanie wiedzy, ale przede wszystkim aranżacja takich sytuacji i relacji, które wyzwalają wewnętrzną potrzebę szukania odpowiedzi na fundamentalne pytania, których w tym szczególnym, bo jubileuszowym roku pojawiło się wiele.

---

lizmem — poznanie ludzkie nie jest odbiciem rzeczywistości, a wyłącznie instrumentem działania. Dewey twierdził przy tym, że myślenie stanowi pomocnicze narzędzie działania i gdy działanie człowieka natrafia na trudności, wówczas to w umyśle pojawia się problem, a rozwiązanie umysłowe problemu przez powstanie trafnej hipotezy roboczej pomaga w usunięciu praktycznych trudności w działaniu. Jest autorem formuły „uczenie się przez działanie” i najważniejszym przedstawicielem progresywizmu w pedagogice. Zob. K. Wilkoszewska, *Sztuka jako rytm życia. Rekonstrukcja filozofii sztuki Johna Deweya*, Kraków 2003; por. J. Dewey, *Sztuka jako doświadczenie*, Wrocław 1975.

⁶ M. Sławińska, *Konstruktywizm w edukacji*, „Edukacja i Dialog” 2005, nr 6, dostęp on-line: http://www.eid.edu.pl/archiwum/2005,103/czerwiec,210/konstruktywizm_w_educacji,1794.html [20.08.2016].

Ryc. 1–4. Programy milenijne. Poznajemy zasady konstruowania budowli średniowiecznych, czyli jak wzniesiono bazylikę na Ostrowie Lednickim; fot. Joanna Wieczorek

Ryc. 1–4. Programy milenijne. Poznajemy zasady konstruowania budowli średniowiecznych, czyli jak wzniesiono baptysterium na Ostrowie Lednickim; fot. Joanna Wieczorek

Ryc. 5–8. Programy milenijne. Jak budowano mosty w średniowieczu; fot. Joanna Wiczorek

Ryc. 5–8. Programy milenijne. Jak budowano mosty w średniowieczu; fot. Joanna Wiczorek

Ryc. 9–11. Programy milenijne. Ostrów Lednicki — chrzcielnica narodowa; fot. Joanna Wiczorek

Ryc. 12. Program dla osób z dysfunkcją wzroku. Ostrów Lednicki — chrzcielnica narodowa. Makieta; fot. Archiwum MPPL